

ZÁL, RUSZTEM ATYJA.

FIRDUSZI SÁHNÁMÉ-jából.

Zál születése.

Mesélek én most egy megindító regét,
 Melyet krónikások könyveiből vevék.
 Elmondom, hogy Számmal¹⁾ hogyan játszott sorsa,
 Hallgasd meg csak, fiam, légy figyelmes szómra.
 Nem levén Szám hősnak gyermeke még egy sem,
 Kivánt vón egy fiut, akit szerethessen.
 Volt neki egy szépe az ő háremében²⁾,
 Rózsa³⁾ volt az arca, haja pézsmá⁴⁾, ében,
 Ettől a holdjától⁵⁾, remélt ő egy fiat,
 Szép lehet a termés, ha ily szép ág kihajt.
 Nerimáni Számnak áldását viselte,
 Áldott gyümölcsétől nehezédék teste.
 Idő lejártával megjőve a kised,
 Mint a sugárzó nap úgy ragyogott, fénylett.
 Ragyogott szép arca, nap se volt szebb nála,
 Ámde hófelér volt haja minden szála.
 Már egy hétig vala életben a gyermek,
 Ám e hirrel menni Szám elé nem mernek.
 Azalatt a hősnak háremében folyvást
 Sirtak, rítottak a nők, nem is tettek ott mást.
 Senki arról Számnak szólani se merne,
 Hogy világra jött egy ősz-haju emberke.
 Azonban egy dajka⁶⁾, bátrabb mint a többi,
 Megyen és a dolgot a vitézzel közli.
 A hős elé állva, a mint követ teszi,
 Fejére az égnek bő áldását esdi.

„Legyen áldott, szóla, minden napja Szá m nak,
 Veszzenek a rosszak, kik ellene szállnak.
 Szived kivánságát teljesen elérted,
 A mit óhajtottál, megadá sors néked,
 Dicső uram, ott a titkos függöny megett
 Találod holdarczu⁷⁾ tiszta szülöttedet
 Az oroszlán-szivü apának a fia,
 Habár még csak gyermek, már is egy dalia.
 Teste csupa ezüst, az arcza meg éden⁸⁾,
 Nincs egyetlen folt se gyönyörü testében.
 Egy baja van csupán: Ősz haja van neki,
 Uram, ezt a sors rád ekép vetette ki.
 A mit isten rendelt, nyugodjál meg abban,
 Ne törd fejed rosszban, ne légy háládatlan“.
 Szá m vitéz e szókra trónjáról leszálla,
 S ment az ágyasházba, a szép Nubehárba.⁹⁾
 Ritka szép gyermeket talált ősz hajjal ott,
 Minőt még nem látott, s minőről nem hallott.
 Minden haja szála fehérebb a hónál,
 Ám piros az arcza, s az neki még jól áll.
 Kicsinyjének látva őszbeborult fejít,
 Jövőjébe vetett minden reményt veszít.
 Félt, hogy majd a világ kigunyolja érte,
 S eszesség útjáról esztelenre tére.
 Fölemelte fejét egyenest az égre,
 S bűneért, ha vétett, bocsánatot kére.
 „Isten, a ki minden baj s rossz felett állasz,
 Mindaz, amit rendelsz, üdvünkre van ám az.
 Ha tudtomon kívül követtem el vétket
 Vagy pedig ha elmém Ármány-hitre¹⁰⁾ tévedt:
 Világ alkotója, hogyha búmat láttad,
 Megbocsátja kegyed mindenik hibámat.
 Szégyen kínját érzi az én beteg lelkem,
 Bánatomban éget, forr a vér énbenmem
 E rút gyermek miatt, aki Ármány-szülte,
 Mert míg szeme sötét, haja jázmin-szürke.¹¹⁾
 Ha kérdezve jönnek nagyok, vének hozzám,
 Mit szólnak ők majd, mily balsorsot hoz rám?

Mit mondjak én nekik, divszülött¹²⁾ a fiam?
 Kétszínű tigrisnek vagy perinek¹³⁾ hívjam?
 A világ nagyjai e gyerekért majdan
 Titokban és nyíltan nevetnek én rajtam.
 Iránból a szégyen elkerget majd engem,
 Még búcsút sem lehet országomtól vennem⁴⁾.
 Szólt és haragjában szeme szikrát hányva
 Enbalsorsa ellen dörgött kemény átka.
 Parancsot ad aztán vigyék a kisedet
 Messze az országból, mennyire csak lehet
 Elburz¹⁴⁾ nevű hegy van messze földön, távol,
 Közel van a naphoz s messze föld zajától.
 Ott van a hegy csúcsán Szimurg madár¹⁵⁾ fészke,
 Biztos helyen rejtve, ember ellen védve.
 Letették a hegyre a fiut s elmentek,
 Azután az évek egymás után teltek.
 A pehleván¹⁶⁾ fia, az ártatlan kisedet,
 Feketét, fehérét egymástól nem ismert.
 Szeretetnek lánczát széttörvén az atyja,
 S eltaszítván, isten gondjaiba adja.
 Egy nöstény oroszlány erre vonatkozva,
 Szopó kis kölykének ily szavakat monda:¹⁷⁾
 „Habár neked tápul szívem vérét adnám,
 Mégse kívánám, hogy hálás légy te hozzám.
 Te vagy nekem lelkem, te vagy szemem fénye,
 Megrepedne szívem, hogyha válnom kéne.“
 Ezalatt a gyermek a zord hegyen ottan
 Éjjel, nappal feküdt magára hagyottan.
 Ha éhség jött rája, ujját szopogatta,
 Ha pedig megúnta, rítt az istenadta.
 Szimurg kicsinyjeit meglepven az éhség,
 A hatalmas madár elhagyta a fészket.
 Alatta mint tenger nyüzsgött a föld háta,
 És egy félre zúgban sirt egy éhes árva.
 Tövis a bölcsője, föld maga dajkája,
 Meztelen a teste, nincs, aki dajkálja.

Körötte a szikla zord, sivár, kiégett,
 Feje fölött a nap tikkasztóan éget.
 Hogyha szegénykének tigris anyja, atyja,
 Árnyas helyre viszi, hó napon nem hagyja.
 Szimurgnak az isten könyört ad iránta,
 A gyermek életét s vérének nem kívánta.
 Leszállt a felhőkől s karmaiba véve,
 Forró sziklák közül elröpüle véle.
 Elvitte magával magas Elburz hegyre,
 S családi fészkébe fiaihoz tette.
 Gondozta előttük, hadd lássák őt eként,
 És ha talál sirni, meg ne egyék szegényt.
 Lám, isten az árvát kegyeibe fogta,
 Mert neki a sorstól élet vala osztva.
 Szimurg és a kicsik körülfogva nézték,
 Sajnálták őt nagyon, két szeme hogy vérzék.
 Ott álltak körötte szeretve, gyöngéden,
 Csodálták szép arcját, mely ragyog mint éden.
 A legpuhább vadat hozta Szimurg hozzá,
 Hogyha tejet nem kap, annak vérének szopná.
 Ezalatt az idő év év után telék,
 Biztos tanyát adott neki az a rejték.
 Nagygyá nőtt a gyermek¹⁸⁾, s ott a sziklák között
 A Szimurg fészkében még jó időt töltött.
 Férfi lett belőle, magasb a ciprusnál¹⁹⁾,
 Melle mint az ezüst, termete nád²⁰⁾, sugár.
 Messze földön ennek hire méne gyorsan,
 Nem maradhat titkon a mi jó és rossz van.
 Nerimáni Szám is hírét vevé ennek,
 Hogy életben van a fényes, dicső gyermek.

Szám fiát látja álmában.

Fájó szívvel ment Szám aludni egy éjen,
 Országos nagy gondok chuyomták őt mélyen.
 Hindosztáni embert lát vala álmában,
 Ki gyors arab ménen feléje tart bátran.

Büszke vitéz vala s derék külsejére,
 Szám előtt megállta, a mint közel ére.
 Hirt hozott ő neki lappangó fiáról,
 Az ő büszke fája bőtermő ágáról.
 Alighogy fölébredt, mo b e d e k e t ²¹⁾ kéret,
 S e dologról velök hosszasan beszéllett.
 Elmondotta mindazt, mit álmában látott,
 S a mit azonfölül útasoktól hallott.
 „Bölcs öregek, mondá, mit szóltok ehez ti?
 Halljuk csak, mit fogtok ebből kieszelni?
 Él vajjon a gyermek, mondjátok meg kérlek,
 Nem lett-e prédája nyárnak-e vagy télnek? ²²⁾
 A mo b e d e k aztán, fiatalok, vénck,
 Megtörve a csendet, ekép felelének:
 „Ki az isten iránt van hálátlan szivvel,
 Dolgaiban áldást, soha sem lát, hidd el.
 Sziklák között s pusztán oroszlán és tigris,
 Vizben és mocsárban hal és krokodil is,
 Fiaikat gonddal fölnevelik szépen,
 És hálákat adnak nagy kegye fejében.
 Te számba sem vetted istennek a kegyét,
 Ártatlan gyermeked kősziklákra vetéd.
 Szorongott a szived, mert fehér volt haja,
 Ha a teste tiszta, nem szégyen, nem baj a?
 Ám ne hidd, hogy nem él; ne áltassad magad,
 Készülj, s keresd fel őt, tán még nyoma akad,
 Mert ha valakire néz isten kegyével,
 Hőségtől és fagytól az soha sem vész el.
 Fordulj azért hozzá, bocsánatér', kegyér',
 Mert jóban és rosszban ő a kalauz, vezér.“
 A p e h l e v á n aztán másnap korán reggel
 Elburz hegye-felé kísérettel ment el.
 Beállván az este, az álom elnyomta,
 Türelmetlen vala, forra szive gondja.
 És álmodott újra; H i n d o s z t á n b ó l ²³⁾ látott
 Magasan lobogni selyem-arany zászlót.

Egy szép arcú ifju támada fel ottan,
 És nagy derék sereg jött utánna nyomban.
 Egy tapasztalt m o b e d haladt az ő balján,
 Tanácsadó öreg lépegetett jobbján.
 A két férfi közül Számhoz lépe egyik,
 S megszólítja őtet, kemény szókkal pedig:
 „Istentelen gonosz, tisztátlan ember te,
 Ki isten félelmét szeméből elverte,
 Fiad dajkájául ha madár jó néked,
 Mit ér akkor, kérdem, minden hősiséged?
 Ha a fejér haját te véteknék veszed,
 Fehér mint a füzfa szakállad és fejed.
 Adott neked isten ajándéku l kegyet,
 S te gonoszul mindezt magadtól elveted.
 Még csak az van hátra: tagadd, hogy van isten,
 Hisz testedet, látom, mindennap más színben.
 Minthogy gyermekedet magadtól eldobád,
 Maga a jó isten viselte a gondját.
 Nálánál bizonynyal nincs gyöngédebb dajka,
 Te magad nem érzél szánalmat se rajta.“
 Szám vitéz álmában ordit olyan szörnyen,
 Mint puszták királya, vad oroslán törben.
 Félt nagyon álmától, nehogy tún a végzet
 Okulásul sujtsa; mert ellene vétett.
 Ébredvén álmából, bölceit hivatja,
 Serege vezérit sorba állittatja.
 Elindula rögtön ama hegység felé.
 Hogy elűzött fiát visszakeritené.
 Láta a nagy hegyet, gönczölt²³⁾ veri csucsa,
 Azt hinnéd az égnek csillagit lehuzza.
 Egy nagy fészket rejte a szikla egy odva,
 Sa tu r n u s²⁵⁾ se tudott behatolni oda.
 Szandál²⁶⁾ s ében²⁷⁾ törzse volt a fészek alja,
 S egybefonva felül áloéna k galya.
 A hatalmas sziklát Szám bámulva nézte,
 S meglepte a madár biztos magas fészke.
 Hatalmas vár volt az, csillagos tetővel,
 Nem készült az kézzel, nem földből, se kővel.

Egy szép deli ifjú, épen mint Szám olyan,
 Madár fészke körül lépdegélt komolyan.
 Szám erre az égnek hálaimát monda,
 Alázattal borult arczával a porba.
 Köszönetet mond e magas madár-hegyér',
 Mely szikla fejével a gönczölig felér.
 Igazságos isten ujját látta itten,
 Ő a mindentudó, fölséges nagy isten.
 Ment s keresett aztán fölvezető ösvényt,
 Hol a vidék vadja a hegyecsúcsra fölért.
 Bár az istent kérte s körülnézte magát,
 Föl a hegyre útat, hiába, nem talált.
 „Nagy isten, így könyörg, nagyobb minden hegynél,
 Fényesebb mint nap, hold, magasb az ég-ivnél.
 Lehajtom fejemet s bocsánatért esdem,
 Félelemben hozzád megalázom lelkelem.
 Hogyha az a gyermek entörzsemből hajta,
 S nem ördögi szülött, gonosz Ármány-fajta :
 Ugy segíts a hegyre, segíts engem, szolgád,
 Megtérő bűnösöként, kegyért esdem hozzád.“
 Isten elé tárván szive rejtett titkát,
 Megnyerte azonnal, mit imában kívánt.
 Lenézett a Szimurg szédítő magasbul,
 S látta, hogy Szám vitéz sergével van alul.
 Tudja, hogy mért jöttek, a gyermekért csupán,
 Nem vágyott a szivők Szimurg madár után
 Szám fiához ekkor a Szimurg így szólott :
 „Oh te, ki fészkenben türtél sok bajt, gondot,
 Magam neveltelek, gonddal vigyáztam rád,
 Én vagyok megmentőd, én vagyok a dajkad.
 Desztáni-zend²⁸) nevet adtam azért neked,
 Mert álnokul, csalván bánt el atyád veled.
 Hogyha visszakerülsz, honnan jöttél régen,
 Kérd, hívjanak téged ott is csak e néven.
 A te atyád Szám hős, világ pehlevánja,
 Jeles vitézek közt nincsen neki párja.

Keresni a fiát jött ő e hegységbe,
 Környezve léssz nála pompába és fénybe.
 Drága fiam, hozzá vissza kell most térned,
 Egészségben, épen viszlek vissza téged.⁴
 S zimurgtól az ifjú ily beszédet hallván,
 Fájdalom ült szivén, könny eredt meg arczán.
 Embert látni eddig nem vala még módja,
 S zimurg tanítá meg ember-értő szóra.
 A szókat tanulta S zimurg vizshangjátul,
 Fiatalkorához agg értelem párul.
 Egyenes és igaz szavára s észére,
 Testi erőt ő csak az istentől kére.
 Halljad csak S zimurgnak az ifjú mit monda:
 „Hát terhedre vagyok, hát meguntál volna?
 A te szikla-fészkeid fényes trónom nekem,
 Két szárnyadat dicső koronámul veszem,
 Isten után neked hálával tartozom,
 Te fogtál fel engem, s enyhítéd balsorsom.“
 Felelt neki S zimurg: „Hogyha egyszer látnád
 Király fényes trónját, arany koronáját;
 Nem fognád te akkor szeretni e fészket;
 Jó lesz a világot kevésbé megnézned.
 Nem küldlek el, mintha volnók ellenséged,
 Fényes királyságra segítlek én téged.
 Szeretném, ha köztünk tovább is itt élnél,
 Távozásod neked jobb ám az itt-létnél.
 Szárnyaim tollából vigy magaddal egyet,
 S hatalmam árnya rád mindenütt kiterjed.
 S ha valaha téged veszedelem, rossz ér,
 Ha megszól a világ jó tettér' vagy rosszér':
 Vedd elő azonnal, s dobd a tűzbe tollam,
 S hatalmammal téged megsegítlek nyomban;
 Mert a szárnyam alatt tartottalak téged,
 Mint engyermekimmel úgy bántam én véled:
 Ott leszek én rögtön, sötét fellő-képben,
 S visszahozlak ide biztonságban, épen.

Szivednek érzését dajkádhoz ne feledd,
 Mert a szivem, lelkem tele van te veled.⁴
 Ekép vigasztalva fölemelé karján,
 Keringett a légben és röpüle aztán.
 Majd lecsapott oda, hol az apja vala,
 A mellére simult az ifjúnak haja.
 Elefánt²⁹⁾ a teste, arca mint két festmény,
 Fájón sóhajt atyja, szeme reá esvén
 Lehajtotta fejét Szimurg előtt mindjárt,
 S hálás szívvvel rája égi áldást kívánt.
 „Madarak királya, istentől van néked
 Hatalmad és erőd, kegyed és erényed;
 Nyomorult és szegény segítőt lel benned,
 Jószívűnek, bizony, s kegyesnek kell lenned.
 Tetteddel a gonoszt szégyenülni készted,
 Övezzen örökké hatalom, fény téged.“
 Azonnal a hegyre Szimurg vissza szárnyal,
 Báméskodva nézi Szám a csapatjával.
 Nézi aztán fiát, fejtől egész lábíg,
 S királynak, úgy látja, méltóan beválik.
 Oroszláné³⁰⁾ melle, ragyogó nap arca,
 Hős szívet rejt keble, keze vágyik kardra,
 Éjfékete szemén sötét haja őrt áll,
 Vértiros az arca, két ajka meg korál.³¹⁾
 Csak a haja fehér, csodálatos fajta!
 Ezen kívül ninesen más kivető rajta.
 Mint lelki üdvének úgy örült Szám neki,
 Tisztalelkü fiát hálálkodva veszi.
 „Édes fiam, szóla, légy kegyes irántam,
 Feledd el a multat, magam is megbántam,
 Isten szolgáinak leghitványabb lénye,
 Most hogy megleltelek drága szemem fénye.
 Nagy isten nevére fogadom fel szentül,
 Érzelmem irántad többé meg nem rendül,
 Jóban, ugy mint rosszban akaratod lesem,
 A mit szíved kíván, ezentúl azt teszem.“
 Szép testére adott lovag-ruhát, ékest,
 Búcsút mond a hegynek, mely rejté a fészket.

Elutazik onnan, s ad neki szép lovat,
 Fényes arany ruhát, mit csak király hordhat.
 Zálzernek ³²⁾ nevezte Szám a fiát eztán,
 Mit Szimurgtól kapott, neve vala Desztán.
 Majd az egész sereg, országnagyok, vének
 Nyílt szívvél és vígan Szám elé menének.
 Elefántok hátán dobos csapat élül
 Porhegyeket vert fel, melybe zsvivaj vegyül.
 Harsognak a kürtök, peregnék a dobok,
 Csengők csilingelnek, lábak sulya dobog.
 Öröm rivalgása lepte el a léget,
 Merre az ujjongva vonuló had léptet.
 A városba vonult vig zajjal a csapat,
 Azután a két hős népével ott maradt.

Persából fordította: *Dr. Erődi Béla.*

Jegyzetek: 1) Firduszi Sáh-náméjának, az epeok legcemekebbjének ezredévekre terjedő népemésztő harczaiban, melyeket Irán és Turán folytatnak egymás ellen, nem a sáhok, nem a földnek korona-bordó urai játszzák a főszerepet; hanem a hősök, pehlevánok, daliák egész sorát látjuk a harctéren, mindkét fél táborában, szemben egymással. Vannak családok, kiknek törzséből egymás után hajtanak ki a legjelesebb vitézek, a legderekabb daliák. Legkiválóbb ezek között a Rusztem hős családja. E név viselője foglalja el a nagy eposznak java részét, az ő emberfeletti tetteivel, hősi küzdelmeivel. Neve azóta egyjelentésű lett keleten a hős, a vitéz jelzésével. Tehemten (nagytestű, érczes-tű) nevet is visel, a melytől származik nyilván a magyar vezérek egyikének Töhötömnek is a neve. Rusztem a Dsemsid király törzséből származik, annak a nagy királynak ivadékából való, aki Firduszi szerint hétszáz osztendeig uralkodott Persiában, aki a földművelésnek, isteni-tiszteletnek, műveltségnek alapját vetette meg, rendezett állapotokat teremtett és valóságos Salamoni bölcseséggel kormányozta népét és országát. De elbizakodottá levén végre, megbomlik országában a rend, a gonoszság jut uralomra s Dsemsid trónját veszti. Elbujdosik és királyi törzséből kihajt egy új család, mely Szejesztánban vagyis Zabulban jut uralomra, mint a persa király hűbérese. Az új családnak nemzetség-fája következő:

Gersaszp	
Neriman	
Szám	
Zál	

Rusztem, Szeváre, Seghád.	

Szohráb, Feramurz.	

Firduszi a Királykönyvben nem foglalkozik a nagy családnak itt idézett mindenik tagjával; nagyon messze vitte volna őt céljától, ha a főcselekmény rovására a mellékes, alárendelt eseményeket is nagyobb terjedelemben felöleli. Gersaszpról csak röviden emlékezik meg, pedig hős tettei oly rendkívüliek voltak, hogy talán Rusztemet is fölülmulta vitézségben. Akadt is Firduszi után egy névtelen költő, aki a Gersaszp-námé-ban e hőst megénekelte. A 28 ezer sorból álló eposz a Firduszi Sáhnáméjával versenyezni kívánt költők termékei között az egyetlen, mely népszerűsége tette szert s melyből a Sáhnámé másolói sokszor ezrekre menő sorokat csempészték a Firduszi művébe.

A Sáhnámé csak Rusztem nagyatyjával, Számmal és atyjával, Zállal foglalkozik bővebben. E kis mutatóvány, melyet ez alkalommal a nagy persa eposzból adok, Rusztem atyjának születésével, gyermekkori viszontagságaival és a szülői házba való visszakerülésével foglalkozik.

²⁾ A persák sebisztan-nak, éjjeli tanyának is nevezik a háremet. Seb = éj, isztan helyjelentő képző, így Madsar-isztán = Magyarország, Adsemisztán = Persia; Türk-isztán = Azsiai Törökország.

³⁾ Zegulberg rukh dast. Rózsalevélből volt arca, gyakori kifejezés Firduszinál és a többi persa költőknél, rózsalevélhez hasonlítva az arcz pirját.

⁴⁾ Misk = pézsma. Az illatos fekete haját állandóan misk-muj néven (pézsma-haj) találjuk a persa költőknél.

⁵⁾ Meh (hold) persában nem csak az égi testet jelenti, hanem a kedves, a bájos földi szépek jelölésére is szolgál. Mehan = (a holdak) a jó barátok, különösen a barátok kifejezésére szolgál.

⁶⁾ Dajka persában dajca, többese dajekan, világosan mutatja, hogy nyelvünkbe a persából jutott át mint kölcsönszó.

⁷⁾ Hold-arczu = mehru a szépség leghizelgőbb jelzője persában.

⁸⁾ A hold-arczon kívül igen sűrűn használják a persa költők a paradicsomot, az édent is a szép arcznak hasonmásául, mint itt is: rukh (arcz) csun (mint) bihist (éden).

⁹⁾ Nubehár = új tavasz, tavaszelő nevet ad itt a költő a háremnek, mintegy jelezni akarván e szóval annak üdeségét, frissességét. Ez is kedvölt és sűrűn használt jelző a persáknál.

¹⁰⁾ Eger men gunahi giran kerde em,

Ve ger dini Ahriman averde em

Ahriman (Ehremen) gonosz szellem, démon, ördög, bedkunes (gonosztevő) melléknévvel fordul elő leggyakrabban, a magyar mythologia Ármánya, aki a persa nyelvből és kultusból jött át hozzánk nemcsak névleg, hanem teljes jelentésével, gonosz jellegével. Ármány-hit (din-i Ahriman), gonosz-hit jelentéssel; ellentétben az igaz hittel, a jó isten iránti hittel. Firduszi az iszlám előtti kor hőseit természetszerűleg régi vallásuk és szokásaik szerint szólaltatja és szerepelteti. Zerdust tanának, a jó és gonosz lény iránti hitnek, a tűz kultuszának nagy szerepe van eposzában, mit ellenségei fel is használtak azon gyanúsításra és rágalmazás terjesztésére, hogy a Sáhnámé költője nem az igaz hitnek, az iszlámnak, hanem a tűzimádó vallásnak hive, tehát géber (tűz-imádó, pogány).

¹¹⁾ *Mujes beszan szem en* = haja mint a jázmin. Szem en jázmint, fehér rózsát jelent. A jázmint igen gyakran használják a persa és török költők hasonlatul; különösen gyakori a fehér kebel jelzése, *szem en ber* = jázmin kebel; így Baki török költő egyik gyönyörű *ghazel*-jében így szól kedveséről: *Bir szem en ber szerv- k hos reftar dírzen, iste szen*, a.m. Ha beszél egy jázminkeblerről, szívraabló pompás ciprusról, ime te vagy.

¹²⁾ *Div szülött* = becese-div. Div = gonosz szellem, becese = gyermek, különösen csecesmő korában; mint kölesön szó (becze = kis gyermek), nyelvünkbe is átszárnozott. Fennebb Firduszínál Beceoi Ahrimannak (Ármányszülte, Ármány kölyke) is nevezi Szám a fiát.

¹³⁾ *Peri*, eredetileg szárnyast jelent (*per*, *perr* = szárny), bővebb értelemben őrszellem, angyal, földöntúli lény, a *div* = gonosz szellem ellentéte.

¹⁴⁾ *Elburz*, *Elburz* hegy kettő is van; az egyik Mazenderanban, a Káspi tenger déli partján elvonuló hegláncz, melynek legmagasabb csúcsa a Tcherantól éjszak-keletre fekvő 6500 méter magas Demavend nevű vulkán. *Elburz* néven fordul elő a *Hindu-kuh* is, vagy Indiai Kaukaszus. Itt ez utóbbi értendő, a mint a későbbiekből is kiténik; minthogy ennek a vidékén van *Szesztan* (Szeisztán) a Szám országa.

¹⁵⁾ *Szimurg*, a persa mythológiában sokat szereplő esodás madár, mely *Elburz* hegyén lakott, az emberek sorsának intézésében nagy szerepet játszott, emberi nyelven nem csak értett, de beszélt is; védelmeinek egy tollat adott a szárnyából, melyet, ha szükségben voltak és tűzbe dobtak, azonnal ott termett és kegyeltjét megvédelmezte. (*Szi* = harmincz, *mur g* = madár).

¹⁶⁾ *Pehleván* = hős, vitéz, *pehlevi* = vitézség, a régi iszlám előtti kor hőseinek jelzésére használtatik. A *pehlevi* szó (szanskritban *pahalavi*) etymologiatilag *parthust* jelent (*parthava* = határőr). Szűkebb értelemben azonban a *pehlevi* a szasszanidák idejébéli hivatalos nyelvet jelenti, a mint az emlékiratokban és pénzekben található s *Ma'mün khalifáig* (813—830) mint a társalgás nyelve is divatozott.

¹⁷⁾ Igen gyakoriak a keleti epikusoknál a következő négy sorhoz hasonló reflexiók, melyekkel a költő valamely rendkívüli eseménynek elbeszélését megszakítva, a világ mulandósága vagy más tárgy feletti subjectiv kifakadásait állatok (itt oroszlány) szájába adja.

¹⁸⁾ *Gyermek itt ködek szóval kifejezve*, mely mint kölcsön-szó kölyök alakban jött át nyelvünkbe.

¹⁹⁾ A sugár, magas termetre rendszeren a ciprust hozzák fel a keleti költők hasonlatul. *Szerv* (ciprus), *szervi-revan*, *szervi k hiram an* imbolgó ciprus nagyon kedvelt kifejezések. A ciprus alatt aztán átvitt értelemben a kedvest is értik, például *szervi szimenber* = az ezüst keblű ciprus (kedves), *szervi gülen dam* = a rózsatestű ciprus (kedves), *szerv* (szerü) *kadd*, karcu (ciprus)-termetű.

²⁰⁾ *Nád itt göróv, koróv* (v. ö. magyar kóró) szóval kifejezve, rokon a *koruk*, *kuruk* szóval, ami száraz fát, kórót jelent.

²¹⁾ Mobe d, böles öreg, mágus, táltos, ez utóbbival egyen rangu és állásu papi személy, ki álomból jövendőt mond, tehát jósló, haruspex, augur. A mobe-dek nagy szerepet játszanak a Sáhná u királyainak, hóseinek udvarában; minden álomlátás, jó vagy rossz előjel nyilvánulásakor azonnal előhívják őket, hogy a jövőt belőle kiolvassák.

²²⁾ Erodetiben Mihr és Temuz, a hideg és hőség hónapjai vannak használva, mit tél és nyár kifejezéssel hittem magyarosabban visszaadni.

²³⁾ Hindosztán, India, tehát már ez a hely is eléggé a mellett szól, hogy a Sáhnámében nem a mazenderani Elburz, hanem a Hindu-kuh (Hindu-hegy) vagy Hindu-kus veendő a Szimurg madár tanyájául.

²⁴⁾ Arabul Szurejja (törökül jödi karindas = hét testvér, persául Perverin a gönczöl szekér, hét csillagu gönczöl; különös, hogy az arab elem-től annyira tartózkodó Firduszi itt épen az arab szurejja-t használta; másutt mindenütt a perverin szót találjuk.

²⁵⁾ Kejvan = Saturnus csillagzat, a hetedik ég az iszlám mythológiában; e jvan kejvan edek = a hetedik égig, Saturnus palotájáig.

²⁶⁾ ²⁷⁾ Siz u szandal amud = ében és szandál törzse.

²⁸⁾ *Nihadem tura nam Desztan-i zend,*

Ki ba tu pèder kerð desztan u bend.

Szójáték a Desztan-i-zend és desztan u bend között; a szójátékot egyáltalán igen gyakran használják a keleti költők. Desztan-i-zend = zend (vagy szent) vitéz (a ki fortélyt, erőszakot legyőz). Zál mellékneve, mely alatt gyakran szerepel a Sáhnámében; rövidítve csak Desztán névvel is nevezi a költő.

²⁹⁾ Elefánttestü = pil (elefánt) ten (test) ép oly díszes jelző az erő, izmos-ság kifejezésére mint Te hem ten (ércztest). Itt pil var = elefántszerűnek van mondva Zál teste.

³⁰⁾ Ber u bazui sir = melle, karja oroszláné. Firduszínál ez a hasonlat is nagyon gyakori.

³¹⁾ Cs u bisszad leb = ajka mint korál. Ez a hasonlat eddigelé nem fordult elő Firduszínál; annál gyakrabban hasonlítja az ajkat (leb) piros tulipánhoz (lale leb); de található ez a kifejezés is lal egun = tulipánszínű.

³²⁾ Zálzer = Aranyos Zál, Aranyos Öreg. Zál = öreg, minthogy ősz hajjal jött a világra; Zer (aur-um) = arany.